

MAGYAR IRODALMI ÉS NYELVÉSZETI SZIGORLAT (BONMA01000)

Nyelvészeti rész

I. Hangtan

Tételek:

1. **A magyar magánhangzó- és mássalhangzórendszer az oktatásban és a fonológiában.** A fonémarendszer tagjai. Disztinktív és nem disztinktív magánhangzó- és mássalhangzó-tulajdonságok. A fonémák fonetikai és fonológiai jellemzői.
2. **A zöngésség–zöngétlenség a magyarban.** Zöngés és zöngétlen hangok képzése. Zöngésség–zöngétlenség a magyar magánhangzó- és mássalhangzórendszerben. Zengőhangok és zörejhangok. Zöngésséget érintő hasonulások a magyarban.
3. **Az időtartam a magyarban.** Rövid és hosszú fonémák és hangok; az időtartam a magánhangzó- és mássalhangzó-rendszerben. Időtartamot érintő jelenségek: rövid- hosszú magánhangzó-váltakozások, gemináció és degemináció, pótlónyúlások.
4. **A magyar magánhangzó-harmónia.** Előlségi és kereksegi harmónia. Semlegesség, átlát-szóság és antiharmónia. A kötőhangzók és a harmónia.
5. **Asszimilációs jelenségek a magyarban.** Képzési helyet érintő és teljes hasonulások.

Szakirodalom:

- Forró Orsolya 2018. *A magyar hangtan alapjai*. Egyetemi jegyzet. PPKE BTK. Piliscsaba. https://btk.ppke.hu/storage/tinymce/uploads/old/uploads/articles/4090/file/forroo_hangtan_rev1.pdf
- Markó Alexandra 2017. Hangtan. In: Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.): *Nyelvtan*. Osiris Kiadó. Budapest. 75–203. <https://www.szaktars.hu/osiris/view/tolcsvai-nagy-gabor-szerk-nyelvtan-a-magyar-nyelv-kezikonyvtara-2017/?pg=79&layout=s>

II. Szókészlettan, szófajtan, alaktan

Tételek:

6. **A szó fogalma. A szókészlet. Szóalkotási módok.**
7. **A szófaji felosztás szempontjai, problémái. A magyar nyelv szófaji rendszere.**
8. **Az egyes szófajok részletes bemutatása.**
9. **Az alaktan tárgya és kategóriái. Az alternáció fogalma. Tő- és toldaléktípusok**
10. **A toldalékmorfémák osztályozása: jel, rag, képző – derivációs és inflexiós toldalékok.**

Szakirodalom:

- Kenesei István 2006. Szófajok. In: Kiefer Ferenc (szerk.): *A magyar nyelv*. Akadémiai Kiadó. Budapest. 80–109.
- Keszler Borbála (szerk.) 2000. *Magyar grammatika*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.
- Ladányi Mária 2017. Alaktan. In: Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.): *Nyelvtan*. Osiris Kiadó. Budapest. 501–660. <https://www.szaktars.hu/osiris/view/tolcsvai-nagy-gabor-szerk-nyelvtan-a-magyar-nyelv-kezikonyvtara-2017/?pg=79&layout=s>

III. Mondattan

Tételek:

11. **Szószerkezetek: típusok és problémák.** A szintagma fogalma, elhatárolása más szerkezetektől, a szintagmák típusai: alárendelő és mellérendelő szintagmák különbségei. A szintagmacsoportok. A mondatbeli szinteződés.
12. **Az alárendelő és a mellérendelő szintagma jellemzői.** Vonzatok és bővítmények. Az igei, igenévi, főnévi, melléknévi alaptagú szintagmák. A mellérendelő szintagma fajtái.
13. **Az állítmány és az alany.** Meghatározásuk, az állítmányi és alanyi szerepet betöltő tipikus szófajok. Csoportosításuk szerkezeti felépítés szempontjából (egyszerű, összetett, halmazott). Az alany fajtái.
14. **A mondat fogalma, a mondatok osztályozása szerkezetük szerint és a mondatfajták.**
15. **Az alárendelő összetett mondat.** Általános jellemzők. Az utalószó és a kötőszó. A mellékmondatok fajtái (típusok 1-1 példával). A sajátos jelentéstartalmú mellékmondatok fajtái, tipikus kötőszavai.

Szakirodalom:

- Keszler Borbála (szerk.) 2000. *Magyar grammatika*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.
- Laczkó Krisztina 2001. Az alany és az állítmány viszonya: hozzárendelés vagy alárendelés? *Magyar Nyelvőr* 125: 407–418.

IV. Jelentésstan

Tételek:

16. **A jelentésstan a tudományok rendszerében. A jelentésstan története.**
17. **A jelentés leírásának különböző módjai: logikai, strukturális és kognitív szemantika.**
18. **Jelentéstípusok (jelentésrétegek).**
19. **A lexikológiai jelentés alosztályai a hangalak és a jelentés összefüggései alapján.**
20. **A jelentésváltozás okai és típusai.**

Szakirodalom:

- Károly Sándor 1970. *Általános és magyar jelentésstan*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Kiefer Ferenc 2007. *Jelentéselmélet*. Corvina. Budapest.
- Kövecses Zoltán – Benczes Réka 2010. *Kognitív nyelvészet*. Akadémiai Kiadó. Budapest. 2. fejezet. https://mersz.hu/dokumentum/kognitiv_nyelveszet_1/
- Pethő József é. n. *Jelentésstan. Tankönyv a BA-képzés számára*. Bölcsész Konzorcium. 1–8. fejezet http://mnyelv.szte.hu/Nyelveszeti_linkek_files/Petho_Jelentestan.pdf
- Pusztai Ferenc 2018. Szójelentés-történet. In: Kiss Jenő – Pusztai Ferenc (szerk.): *A magyar nyelvtörténet kézikönyve*. Tinta Könyvkiadó. Budapest. 271–283.

V. Nyelvtörténet

Tételek:

21. **A nyelvtörténet általános kérdései.** A szinkronia és a diakronia viszonya. Tendenciaszerű és analógiás változások. A magyar nyelv korszakai. A nyelvtörténet forrásai és felhasználásuk módszere. A nyelvemlékek interpretációja.
22. **A magyar írásbeliség és a nyelvi egységesülés története.** A nyelvemlékek típusai és nyelvi sajátosságai. A magyar hangjelölés és helyesírás általános fejlődése, egységesülése a köznyelvben. A nyelvváltozatok története és a köznyelv alakulása.
23. **Hangváltozások az ősmagyar kortól máig.** Az ősmagyar kor mássalhangzó- és magánhangzó-változásai. Az ómagyar és a középmagyar kor mássalhangzó- és magánhangzó-változásai.
24. **A szóelemek története.** A szóalakok elemezhetősége, a szóelemek és a szóalakok változásai. A szótövek hangtani-alaktani változása. A névszó- és igetőtípusok kiépülése és kapcsolatai a toldalékrendszer történetével. Az igeragozási paradigmák, az igeidők és az ige-kötők történetének kapcsolódásai.
25. **A magyar szókészlet eredetbeli rétegződése.** Az alapnyelvi örökség. Az idegen eredetű szókészlet: jövevény-, nemzetközi és vándorszavak. A belső keletkezésű szavak: szóteremtés, szóképzés, összetétel; a tükörszavak. A magyar tulajdonnevek története. A szavak jelentéstörténete, a jelentésváltozások.

Szakirodalom:

- Benkő Loránd 1988. *A történeti nyelvtudomány alapjai*. Tankönyvkiadó. Budapest.
- Benkő Loránd 1993. A szinkronia korlátai a történeti nyelvtudományban. In: Horváth Katalin – Ladányi Mária (szerk.): *Állapot és történet – szinkronia és diakronia – viszonya a nyelvben*. ELTE BTK Általános és Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék. Budapest. 17–24.
- É. Kiss Katalin – Gerstner Károly – Hegedűs Attila 2013. *Fejezetek a magyar nyelv történetéből*. Egyetemi jegyzet. PPKE BTK. Piliscsaba.
https://btk.ppke.hu/uploads/articles/4090/file/gerstner_karoly-fejezetek_a_magyar_nyelv_tortenetebol.pdf
- Gerstner Károly 2006. A magyar nyelv szókészlete. In: Kiefer Ferenc (főszerk.): *Magyar nyelv*. Akadémiai Kiadó. Budapest. 437–480.
https://mersz.hu/dokumentum/magyarnyelv_246/
- Kiss Jenő – Pusztai Ferenc (szerk.) 2003. *Magyar nyelvtörténet*. Osiris Kiadó. Budapest.
- Kiss Jenő – Pusztai Ferenc (szerk.) 2018. *A magyar nyelvtörténet kézikönyve*. Tinta Könyvkiadó. Budapest.
- Juhász Dezső 2016. Interpretációs szintek a nyelvemlékek olvasásában és értelmezésében. In: Benő Attila – T. Szabó Csilla (szerk.): *Az ember és a nyelv – Térben és időben. Emlékkönyv Szabó T. Attila születésének 110. évfordulóján*. Erdélyi Múzeum Egyesület. Kolozsvár. 183–190. https://real.mtak.hu/165188/1/JuhaszD_Nyelvi_interpretacios_szintek.pdf
- Szentgyörgyi Rudolf 2014. Az ómagyar múlt idők rendszereinek kiépülése. (Kijelentő mód). In: Havas Ferenc – Horváth Katalin – Kugler Nóra – Vladár Zsuzsa (szerk.): *Nyelvben a világ. Tanulmányok Ladányi Mária tiszteletére*. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 258–267.
<https://real.mtak.hu/17184/1/069.%20Ómagyar%20múlt%20idők%20LadányiEml.pdf>

VI. Szövegtan

Tételek:

26. A szövegkutatás alapkérdései. A szövegszerűség ismérvei.
27. Szövegszemantika és szövegszintaxis.
28. Foratókönyv- és keretelméletek.
29. Szövegtípusok.
30. Intertextualitás.

Szakirodalom:

- Tolcsvai Nagy Gábor 2006. Szövegtan. In: Kiefer Ferenc (főszerk.): *Magyar nyelv*. Akadémiai Kiadó. Budapest. 149–174.
https://mersz.hu/dokumentum/magyarnyelv_83/#magyarnyelv_s6.1
- Szikszainé Nagy Irma 1999. *Leíró magyar szövegtan*. Osiris Kiadó. Budapest.
<https://www.szaktars.hu/osiris/view/szikszaine-nagy-irma-leiro-magyar-szovegtan-osiris-tankonyvek-1999/?pg=6&layout=s>
- Pléh Csaba 1996. *A történet szerkezeti és az emlékezeti sémák*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
<https://www.szaktars.hu/akademiai/view/pleh-csaba-a-tortenetszerkezet-es-az-emlekezeti-semak-1986/?pg=10&layout=s>

VII. Nyelv és társadalom

Tételek:

31. Szociolingvisztikai alapfogalmak 1. Nyelvi változatosság, diglossia és regionális köznyelviség. Nyelv, változat, dialektus, kód. A nyelv változatosságának rendszerezési problémái, a nyelv(használat) függőleges és vízszintes tagolása. Nyelvi változó, nyelvi attitűd, hiperkorrekció.
32. Szociolingvisztikai alapfogalmak 2. A nyelvi relativizmus (erős és gyenge változata). Kétnyelvűség és többnyelvűség. A lingua franca kérdése, pidgin és kreol változatok.
33. Nyelvi szocializáció és hátrányos helyzet. Szlang és sztenderd viszonya. A szlang szerepe a mai magyar nyelvhasználatban.
34. Nyelv és nyelvjárás. A nyelvjárási jelenség. Nyelvjárási alapfogalmak. A nyelvjárások és a köznyelv. A nyelvjárások szerepkörei. A nyelvjárások osztályozása. A nyelvjárásszigeetek.
35. A magyar nyelvjárások. A magyar nyelvjárások területi egységei. A magyar nyelvjárási régiók jellemző vonásai.

Szakirodalom:

- Adamikné Jászó Anna – Bódi Zoltán 2002. *Szociolingvisztikai szöveggyűjtemény*. Tinta Könyvkiadó. Budapest.
<https://www.szaktars.hu/tinta/view/jaszo-anna-a-bodi-zoltan-szerk-szociolingvisztikai-szoveggyujtemeny-2002/?pg=0&layout=s>
- Bańcerowski Janusz 2006. A világ nyelvi, tudományos és kultúrképe mint a második világ komponensei. *Magyar Nyelvőr* 130/2: 187–97.
<http://nyelvor.c3.hu/period/1302/130204.pdf>

- Borbély Anna 2006. Kétnyelvűség és többnyelvűség. In: Kiefer Ferenc (főszerk.): *Magyar nyelv*. Akadémiai Kiadó. Budapest. 595–627.
https://mersz.hu/dokumentum/magyarnyelv__345/
- Kis Tamás é. n. Alapismeretek a szlengről. <http://mnytud.arts.unideb.hu/szleng/szleng.php>
- Kiss Jenő 1995. *Társadalom és nyelvhasználat*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.
- Kiss Jenő 2003. *Magyar dialektológia*. Osiris Kiadó. Budapest.
- Kiss Jenő 2006. Nyelvjárások, regionális nyelvváltozatok. In: Kiefer Ferenc (főszerk.): *Magyar nyelv*. Akadémiai Kiadó. Budapest. 517–548.
https://mersz.hu/dokumentum/magyarnyelv__298/
- Kontra Miklós 2006. A magyarországi magyar nyelvhasználat variabilitásáról. In: Kiefer Ferenc (főszerk.): *Magyar nyelv*. Akadémiai Kiadó. Budapest. 577–594.
https://mersz.hu/dokumentum/magyarnyelv__336/
- Labov, William 1988. A nyelvi változás és változatok. Egy kutatási program terepmunkamódszerei. *Szociológiai Figyelő* 1988/4: 22–48.
- Péntek János 1988. Nyelvi relativizmus. In: uő: *Teremtő nyelv*. Kriterion. Bukarest.
<http://www.nyeomszsz.org/orszavak/pdf/nyrelativizmus.pdf>
- Réger Zita 1990. *Utak a nyelvhez*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Sándor Klára 2000. Szociolingvisztikai alapismeretek. In: uő (szerk.): *Nyelv és hatalom, nyelvi jogok és oktatás*. „Apáczai Csere János” Pedagógusok Háza Kiadója. Csíkszereda. 9–58.
- Trudgill, Peter 1997. *Bevezetés a nyelv és társadalom tanulmányozásába*. JGYTF Kiadó. Szeged.
- Wardhaugh, Ronald 1995. *Szociolingvisztika*. Osiris Kiadó. Budapest.

A felsorolt szakirodalom mellett a felkészüléshez ajánljuk a témakörökhöz tartozó előadások és szemináriumok anyagát is.

PPKE BTK Magyar Nyelvészeti Tanszék

Budapest, 2026. február 26.